

Democratie: nieuwe ontwikkelingen

Democratie: nieuwe ontwikkelingen

N.S. Efthymiou, J. Goossens, R. de Lange (red.)

ISBN: 9789462405158

Publicaties van de Staatsrechtkring, nr 21

Dit boek is een uitgave van
Wolf Legal Publishers (WLP)
Postbus 313
5060 AH Oisterwijk

info@wolfpublishers.nl

www.wolfpublishers.com

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de door de Auteurswet 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd (waaronder begrepen het opslaan in een geautomatiseerd gegevensbestand) of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De bij toepassing van artikel 16B en 17 Auteurswet 1912 wettelijk verschuldigde vergoedingen wegens fotokopiëren, dienen te worden voldaan aan de Stichting Reprorecht. Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken op grond van artikel 16 Auteurswet 1912 dient men zich tevoren tot de uitgever te wenden. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden.

PUBLICATIES VAN DE STAATSRECHTKRING

—STAATSRECHTCONFERENTIES—

— 21 —

Democratie: nieuwe ontwikkelingen

Staatsrechtconferentie 2018

Redactie:
N.S. Efthymiou
J. Goossens
R. de Lange

Bestuur van de Staatsrechtkring 2018

Prof. dr. L.F.M. Besselink

Prof. mr. P.P.T. Bovend'Eert

Mr. drs. A.G. van Dijk

Prof. mr. A.W. Heringa

Prof. mr. E.M.H. Hirsch Ballin

Prof. mr. J.H. Gerards

Prof. mr. R. de Lange (voorzitter)

Mr. dr. S.C. Loeffen (secretaris en penningmeester)

Prof. mr. S.A.J. Munneke

Prof. mr. A.E. Schilder

Mr. J. Schipper-Spanninga

Prof. mr. W.J.M. Voermans

Erevoorzitters:

Prof. mr. M.C.B. Burkens

Prof. mr. D.J. Elzinga

Secretariaat

Mr. dr. S.C. Loeffen, p/a Vrije Universiteit

Afdeling Staats- en bestuursrecht

De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam

E-mail: secretaris@staatsrechtkring.nl

De lidmaatschapscontributie bedraagt € 40,00 per jaar. Opzegging uiterlijk 1 december.

De leden ontvangen het Tijdschrift voor Constitutioneel Recht.

De groene reeks (Staatsrechtconferenties) is te verkrijgen bij de boekhandel of door deelname aan de Staatsrechtconferenties. Zie voor eerder verschenen publicaties in deze reeks de in bijlage I opgenomen lijst.

Voorwoord

In deze bundel zijn de preadviezen verzameld die zijn uitgebracht voor de Staatsrechtconferentie 2018, die op 14 december 2018 plaatsvindt aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

De conferentie kent naast een plenair gedeelte vier panels. Voor elk van die panels zijn ten minste twee preadviezen uitgebracht.

Wij zeggen graag dank aan de preadviseurs, aan Stefan Philipsen voor zijn aandeel in het eerste deel van de organisatie van deze conferentie, en aan de student-assistenten Manpreet Gill en Fleur Pennarts voor hun ondersteuning bij het realiseren van de conferentie.

Alle preadviezen zijn voorafgaand aan publicatie onderwerp geweest van een peer review door externe peer reviewers. Wij zijn de peer reviewers dankbaar voor de serieuze manier waarop zij hun taak hebben opgevat. Wij hebben kunnen constateren dat de preadviseurs hiermee hun voordeel hebben kunnen doen.

Deze bundel is verdeeld in vier delen, corresponderend met de vier panels.

Per deel wordt een beknopte aanduiding gegeven van de inhoud van de preadviezen.

Rotterdam, 2 november 2018

N.S. Efthymiou

J. Goossens

R. de Lange

INHOUD

Panel 1: Methodologische en historische aspecten van democratie	1
Democratie en de Nederlandse grondwet: een proeve van systematische grondwetsinterpretatie <i>G. Boogaard</i>	3
Democratie in tijden van crisis: politiek burgerschap 1780-1945 <i>M. Rutjes</i>	25
Panel 2: Digitalisering	43
Digitalisering van het verkiezingsproces: een Echternachse processie? <i>J.L.W. Broeksteeg</i>	45
Feit of fictie? Hoe om te gaan met de verspreiding van desinformatie in de democratische samenleving? <i>K.M. Landman & R. Nehmelman</i>	65
Panel 3: Burgerparticipatie: mogelijkheden en staatsrechtelijke grenzen	91
De politieke participatie-paradox <i>T.W.G. van der Meer</i>	93
Burgerbegrotingen en het budgetrecht: over de mogelijkheden en grenzen van burgerparticipatie bij de gemeentelijke begroting <i>J. Westerweel</i>	109
Wel betalen, niet bepalen: de subsidiëring van burgerinitiatieven <i>W. den Ouden</i>	131
Panel 4: Organisatieverboden	163
Naar een bestuurlijk organisatieverbod? <i>P. B.C.D.F. van Sasse van Ijselt & A.E. Schilder</i>	165
Weerbare democratie en het partijverbod in Nederland <i>P.E. de Morree</i>	189
Van revolutionaire woelingen en motorbendes; organisatieverboden als risico voor de democratie en de betekenis en rol van het materiële strafrecht <i>P.A.M. Mevis</i>	215
<i>Bijlage 1 Eerder verschenen publicaties 'Staatsrechtkring'</i>	259

Over de Auteurs

Geerten Boogaard is docent staatsrecht aan de Universiteit Leiden.

Mart Rutjes is universitair docent Nederlandse geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam.

Hansko Broeksteeg is universitair hoofddocent staatsrecht aan de Radboud Universiteit.

Karlijn Landman en *Remco Nehmelman* zijn beiden verbonden aan de Afdeling Staatsrecht, Bestuursrecht en Rechtstheorie van de Universiteit Utrecht.

Tom van der Meer is hoogleraar politicologie aan de Universiteit van Amsterdam.

Joost Westenveel is Thorbecke-AIO aan de afdeling staats- en bestuursrecht van de Universiteit Leiden.

Willemien den Ouden is hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Universiteit Leiden.

Paul van Sasse is werkzaam bij de Directie Constitutionele Zaken en Wetgeving van het ministerie van Binnenlandse Zaken Koninkrijksrelaties.

Jon Schilder is hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Paulien de Morree is universitair docent Staatsrecht aan de Universiteit Utrecht.

Paul Mevis is hoogleraar Strafrecht en strafprocesrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

De Redactie

Nick Efthymiou is universitair docent Staatsrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Jurgen Goossens is universitair docent Staatsrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Roel de Lange is hoogleraar Staatsrecht en vergelijkend staatsrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

PANEL 1 Methodologische en historische aspecten van democratie

De twee preadviezen van dit panel zijn verzorgd door Geerten Boogaard en Mart Rutjes. De eerste schrijver heeft het methodologische aspect voor zijn rekening genomen, de tweede het historische aspect.

Boogaard onderzoekt op welke wijze geldende democratische beginselen uit de Grondwet kunnen worden afgeleid. Hij stelt dat die beginselen niet kunnen worden afgeleid door te zoeken naar *de* wil van *de* grondwetgever. De Grondwet is volgens hem een bouwwerk waaraan door verschillende bouwmeesters, uit politiek en wetenschap, door de eeuwen heen vanuit verschillende ideeën is bijgedragen. Een dergelijke opvatting over de Grondwet – als een in de loop der tijden door velen opgetrokken bouwwerk – biedt ruimte voor het afleiden van meerdere onderscheiden democratische beginselen uit de Grondwet. Als methode is dan wel een systematische interpretatie van de Grondwet nodig, waarbij beginselen overtuigend dienen te worden afgeleid uit de bijdragen van de verschillende bouwmeesters. Als we een dergelijke methode toepassen, dan blijkt dat uit de Grondwet zowel het beginsel van de parlementaire democratie, met zijn lastverbod, als het beginsel van de partijendemocratie, met zijn evenredigheidsbeginsel, afgeleid kan worden. Dat laatste beginsel brengt met zich mee dat politieke partijen een door de bouwmeesters gewild democratisch verschijnsel zijn, en geen verdacht feitelijk verschijnsel.

Rutjes biedt een historisch perspectief op uitdagingen voor de vertegenwoordigende democratie in de eenentwintigste eeuw en op de hedendaagse roep om meer politieke participatie voor de burger. Hij biedt dit perspectief via een analyse van de ontwikkeling van politiek burgerschap in Nederland in de jaren 1780-1945. Zijn centrale stelling is dat politiek burgerschap, dat draait om toenemende politieke vrijheid en inspraak voor de burger, zich met horten en stoten heeft ontwikkeld. Er waren steeds – min of meer – revolutionaire omstandigheden nodig om een stap in de richting van grotere vrijheid en inspraak te zetten. En een dergelijke stap ging vaak gepaard met beperkingen ter bescherming van de revolutie. Democratisering was daarmee vaak het gevolg van een ondemocratische gang van zaken. Zo vloeiden zowel de invoering van de parlementaire democratie (het parlementarisme) rond 1850, als – in mindere mate – de invoering van de partijendemocratie aan het einde van de Eerste Wereldoorlog, voort uit het handelen van individuen en selecte groepen die de regels naar hun hand wisten te zetten.

Volgens Rutjes levert het historische perspectief ook inzichten op voor de toekomstige ontwikkeling van politiek burgerschap. Momenteel is geen sprake van een revolutionaire context, zodat een sterke toename van politieke inspraak voor de burger op korte termijn niet voor de hand ligt. Daarnaast is er een gerede kans dat zo'n toename, als ze wel zou plaatsvinden, nieuwe beperkingen met zich mee zou brengen.